

LUND UNIVERSITY

En demokrati som tömts på innehåll

Persson, Anders

Published in:
Svenska Dagbladet, Brännpunkt

1998

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Persson, A. (1998). En demokrati som tömts på innehåll. *Svenska Dagbladet, Brännpunkt*.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

REDAKTÖR: PER-OVE LINDSTRÖM, TEL 08-13 51 49, TELEFAX 08-13 54 40, E-POST: per.ove.lindstrom@svd.se

En demokrati som tömts på innehåll

Föreställ dig att du befinner dig i en hiss. Knapparna i denna hiss anger emellertid inte våningar, utan: "marknadsorientering", "krismedvetande", "EU-anpassning", "åtstramning", "arbetsrättsreformering", "arbetslöshetsrådslan" och en mängd andra ord som du känner igen från svensk politik. Bland dem finner du också en knapp med ordet "demokrati". När du trycker på den knappen befinner du dig i samma situation som nu regeringen, vilken tryckte på demokratiknappen när den för tre månader sedan tillsatte en demokratiutredning: *Utredning om folkstyret i Sverige inför 2000-talet*. Frågan är emellertid om demokratiutredningen är en del av lösningen eller en del av problemet?

Det som möjligen talar för att demokratiutredningen är en del av lösningen är att de senaste 20 årens samhällsutveckling försatt demokratin i ett tillstånd av kris. Flera partier finns som medborgarna kan välja mellan men väljandet har under senare år i allt högre grad kommit att bli en ritual som har liten betydelse för politikens utformning och inriktning. Detta beror inte i första hand på att politikerna är okänsliga för opinionen, utan på att de politiska huvudalternativen i oroväckande hög grad blivit lika varandra som en följd av de allvarliga problemen i svensk ekonomi.

Vänder politiken ryggen

Det offentliga politiska samtalet hålls hjälpligt vid liv av avlönade debattörer - politiker, ledarskribenter och en och annan forskare. Medborgarna - i synnerhet de unga - vänder politiken ryggen. I en undersökning som jag och några kollegor för några år sedan gjorde i en av Sveriges större kommuner framkom t ex att 85 procent av personerna i åldern 20-24 år inte skulle kunna tänka sig att vara politiskt aktiva. Siffrorna oroar men förväran knappast.

En konsekvens av Sveriges förvandling till krissamhälle och av den politik som syftar till att ta landet ur krisen är att demokratin i mycket hög grad tömts på innehåll. Men detta har inte att göra med att det var länge sedan någon tryckte på demokratiknappen, utan är en följd av att 20 års krispolitik successivt minskat utrymmet för indi-

viduellt och kollektivt handlande, för motstånd och kritik. Demokrati handlar till syvende och sist om de möjligheter individer och kollektiv av individer har att forma och påverka sin livssituation och sitt samhälle samt hur dessa möjligheter är fördelade.

Mot den bakgrunden kan möjligen demokratiutredningen ses som en del av lösningen, eftersom den kan belysa, reflektera över och upplysa om de konkreta samhälls- och livsförändringar som tömt demokratin på innehåll.

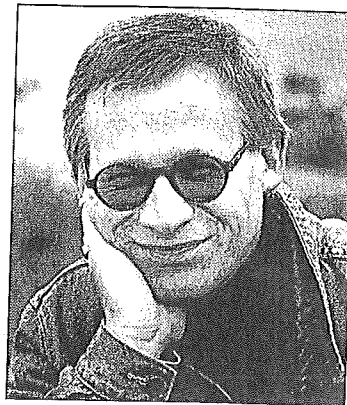
Politisk knapptryckarfilosofi

Mycket talar emellertid också för att utredningen är en del av problemet - och det har inget att göra med vilka personer som ingår i den, vilka betoningar som görs i utredningsdirektiven och annat liknande - utan med att tillståndet av utredningen i sig är ett uttryck för ett slags politisk "knapptryckarfilosofi". Nyligen har statsminister Göran Persson dessutom uppmanat ett 60-tal personer att debattera demokrati, som om skälet till att de tidigare inte gjort det var glömska eller ovilja, snarare än en följd av demokratis allmänna degradering.

Perssonregeringens politiska tänkande verkar stå under inflytande av psykologen Maslows behovshierarki: först fixar vi ekonomin, sedan demokratin - till synes utan medvetande om att arbetet för ekonomisk återhämtning starkt bidragit till demokratis kris.

Det är vanligt att ge olika mer eller mindre externa faktorer skulden för demokratis degradering: i direktiven till demokratiutredningen utpekats t ex internationaliseringen, EU-medlemskapet och IT-utvecklingen som problematiska ur ett demokratiperspektiv.

Själv tror jag att demokratis degradering i lika hög grad åstadkommit av den svenska politiken själv. Sedan lång tid har politiker både i det borgerliga och socialdemokratiska läget urskuldat sin passivitet med att det saknas handlingsutrymme på grund av den ekonomiska krisen. Resultatet av denna ekonomism har blivit en politik utan alternativ: olika partier finns men deras budskap verkar överbestämda av en nödvändighetens politiska tidsanda. Ideologiska skillnader finns men när det gäller landets ekonomiska problem och idéerna om hur de ska lösas har de dominerande partierna en i sina huvuddrag gemensam syn.

Anders Persson
docent i sociologi,
Lunds universitet

"Demokrati handlar om det verkliga utrymme medborgarna har för att göra motstånd, kritisera, samarbeta, förändra sin livssituation och sitt samhälle."

I efterhand kan denna demokratiska tömningsprocess förvandlas till mekanisk effektivitetsideologi, vilket Bo Södersten gör i en debattartikel i DN (14/12). Eftersom penningpolitiken räddats undan demokratin, skriver han, kan samma avdemokratisering användas på andra politiska områden. Allt i syfte att undkomma okunnigas inflytande över beslut som enligt Södersten bör fattas av dem som vet bäst.

Inom ramen för en helhetssyn på demokrati framstår demokratiutredningen som ett stycke politisk retorik som gör gällande att det nu är möjligt att trycka på demokratiknappen. Tidigare har den nuvarande och föregående regeringar av varierande politisk färg tryckt på andra knappar. Avregle-

ringsknappen, marknadsknappen, krismedvetandeknappen och även arbetslöshetsknappen har t ex tryckts in för att åstadkomma "nödvändig" elasticitet och förändringsbenägenhet på arbetsmarknaden och i samhället.

Praktiskt taget allt motstånd mot vad som framställts som nödvändiga samhällsförändringar har kämpats ned. Detta har emellertid inte gjorts i öppen politisk kraftmätning, utan genom att viktiga grundvalar för motstånd raserats. Dunkla krafter har inte konspirerat bakom folkets rygg, utan snarare är det kris återhämtningspolitik med sitt krismedvetande, sin arbetslöshetsrådslan och lojalitetskultur som gjort människor obenägna att sätta sig på tvären.

Den långa omvandlingen av den offentliga sektorn har inte endast resulterat i effektivisering (och förmodad kvalitetssänkning på många håll), utan också i att anställda hindrats att göra motstånd genom att de tvingats vara lojala också med idiotiska beslut. Undersökningar visar att många av dem inte vågar kritisera sina chefer. Arbetslöshetsrådslan har fått samma resultat på många privata arbetsplatser. Mäniskorna på och kring Hallandsåsen skulle ha haft större möjligheter att förhindra miljökatastrofen där om deras faktiska utrymme att göra motstånd varit större, om t ex ekologi och ekonomi haft lika vikt i politiken.

Detta har effektivt förhindrats av det politiska och ekonomiska etablissemangets ekonomism och fixering vid tillväxt och sysselsättning. Kanske skulle de tidigare arbetslöshetsdrabbade byggnads- och anläggningsarbetarna varit mer benägna att skydda Hallandsåsen om den ekonomiska politiken inte i så hög grad inriktats på att göra de arbetslösa "elastiska".

Rädsla för att mista jobbet

Den stora delningen av den arbetsföra befolkningen i två ekonomiskt, och mer och mer också socialt och etniskt, fientliga läger har haft den kortsiktiga fördelen för regeringarna att kritiken tystnat och motståndet praktiskt taget dött ut. Nu arbetar två tredjedelar som besatta, en del så rädda för att mista jobbet att de inte vågar ta tillvara sina rättigheter, medan den tredjedel som hamnat utanför arbetsmarknaden är så rädda för att aldrig mer komma tillbaka att en del av dem till och med hop-

pas på en framtid i den lågbetalda nya serviceunderklassen.

En rejäl arbetstidsförkortning vore under dessa förhållanden en demokratireform värd namnet, men politikerna i båda huvudlägren kryper fejt bakom den ekonomiska nödvändigheten och upprepar sitt mantra: "vi har inte råd". Påtvingad sysselsättning med sannolik icke-delaktighet i samhällets angelägenheter, i synnerhet för de unga, verkar emellertid alltid kunna finansieras.

Fråga om personligt mod

Utöandet av demokratiska rättigheter har i allt högre grad kommit att bli en fråga om personligt mod. Utöandet av demokrati förvandlas därigenom till ett slags civil olydnad, och löpsedlarnas nya vardagshjältar är de som riskerar sina jobb och vågar göra motstånd mot t ex lojalitetskraven inom värden.

Demokratins innehåll avgörs i hög grad av i vilken utsträckning medborgarna faktiskt kan uppträda som politiska aktörer, inom och utom parla-

mentariska institutioner. De senaste 20 årens samhällsutveckling har inneburit minskat handlingsutrymme för många människor till följd av den ökande arbetslöshetsrådslan, lojalitetskulturen och krismedvetandet. Den passivering och tystnad som detta medfört har rättfärdigats av en politisk tidsanda inom vilken den ekonomiska nödvändigheten tillåts sätta sin prägel på varje politisk fråga.

Demokrati är inte en formalitet, inte en knapp som regeringen kan trycka på när tystnaden på ett oroväckande sätt lägrar sig över landet. Demokrati handlar om det verkliga utrymme medborgarna har för att göra motstånd, kritisera, samarbeta, förändra sin livssituation och sitt samhälle. Demokrati handlar inte om att välja mellan snarlika alternativ, utan om att ständigt erövra det handlingsutrymme som krävs för att alla ska kunna, vilja och våga utöva, försvara och utveckla de demokratiska fri- och rättigheterna.

RUBIN:
En Svensk kvalitetsäng med 10 års garanti. Den sköna bäddmadrassen ingår i priset. 80/90 x 200 cm... pris 1.995:-

Benen är värda promenaden!